

TOMASZ WIELEBSKI, MATEUSZ TUTAK
**Meandry interdyscyplinarności teologii pastoralnej.
Przyczynek do dyskusji**

Dyskusje dotyczące rozumienia teologii pastoralnej toczone są nieustannie. Do jej rozwoju wybitnie przyczynił się II Sobór Watykański, który, mając charakter duszpasterski, otworzył przed nią nowe perspektywy i zadania, wytyczając nowy styl i metodę badań¹. Na podkreślenie zasługuje, zawarte w konstytucji duszpasterskiej o Kościele, wezwanie Ojców Soborowych, skierowane do całego Ludu Bożego, a zwłaszcza pasterzy i teologów, aby z pomocą Ducha Świętego wysłuchiwali, rozważali i interpretowali w świetle słowa Bożego znaki czasu (KDK 4; 44). Wiąże się to z zastosowaniem i wykorzystaniem nie tylko zasad teologicznych, ale również zdobyczy nauk świeckich, zwłaszcza psychologii i socjologii (KDK 62). Jeżeli Ojcowie Soboru zgłosili postulat zastosowania osiągnięć nauk pozateologicznych do doskonalenia duszpasterstwa, to tym bardziej dotyczy to teologii pastoralnej, która jest nauką refleksją nad nim².

Realizując wspomniane zadania, co podkreśla dokument Międzynarodowej Komisji Teologicznej z 2012 roku *Teologia dzisiaj. Perspektywy, zasady i kryteria*, teologia ponosi szczególną odpowiedzialność za to, by pomóc wiernym i Urzędowi Nauczycielskiemu Kościoła zobaczyć znaczenie ruchów, wydarzeń

Tomasz WIELEBSKI – ks. prof. UKSW dr hab., kierownik Katedry Prakseologii Pastoralnej i Organizacji Duszpasterstwa w Instytucie Teologii Praktycznej Wydziału Teologicznego UKSW w Warszawie, e-mail: tomwielebski@gmail.com

Mateusz J. TUTAK – dr teologii, adiunkt w Katedrze Prakseologii Pastoralnej i Organizacji Duszpasterstwa w Instytucie Teologii Pastoralnej Wydziału Teologicznego UKSW w Warszawie, e-mail: mateusztutak@gmail.com

¹ R. Kamiński: *Tożsamość metodologiczna teologii pastoralnej*. W: *Metodologia teologii praktycznej*. Red. W. Przyczyna. Kraków 2011 s. 54.

² B. Mierzwiński: *Teologia pastoralna czy teologia praktyczna. Spór o nazwę czy o koncepcję?*, „Ateneum Kapłańskie”. T. 144: 2005 nr 576, przypis 21 s. 233.

i tendencji ludzkiej historii, a także rozeznac i zinterpretować sposoby, jakimi Duch Święty poprzez znaki czasu może przemówić do Kościoła i świata³. Wspomniany proces ma się między innymi dokonywać przez *otwartość teologii na inne nauki, które wykorzystując własne metody, studiuje ten rozwój*⁴.

Przywoływany dokument Międzynarodowej Komisji Teologicznej podkreśla, że teologia praktyczna⁵ zyskała na spotkaniu z socjologią, psychologią i pedagogiką⁶. Odpowiadając na współczesne potrzeby, autorzy tego artykułu postanowili podjąć próbę dookreślenia relacji teologii pastoralnej do tych dziedzin naukowych, próbując zarazem ukazać istotę psychologii pastoralnej, pedagogiki pastoralnej i socjologii pastoralnej. Stawiamy pytanie dotyczące tego, czy wspomniane dyscypliny są subdyscyplinami teologii pastoralnej, subdyscyplinami nauk pozateologicznych, czy też są interdyscyplinarnymi naukami o charakterze teoretycznym i praktycznym, z których osiągnięć korzysta się przy tworzeniu teologicznych modeli działalności duszpasterskiej i wytyczaniu dróg ich realizacji. Szukając odpowiedzi na to pytanie, przypomnimy istotę i zadania teologii pastoralnej, wskażemy na jej normatywny, a zarazem praktyczny charakter, przedstawimy stosowane przez nią metody. Następnie ukażemy specyfikę interdyscyplinarnego uprawiania teologii pastoralnej, koncentrując się na dziedzinach pozateologicznych. Na końcu damy pewne sugestie metodologiczne, zastrzegając, że nasze propozycje nie posiadają charakteru rozstrzygającego, mają być punktem wyjścia do merytorycznej dyskusji i zaproponowania nowych rozwiązań.

I. Pojęcie i zadania teologii pastoralnej

Pojęcia „teologia pastoralna” używa się w dwojakim znaczeniu: szerszym i węższym. W znaczeniu szerszym oznacza ono kilka subdyscyplin teologicznych, z których każda na swój sposób zajmuje się zbawczą działalnością Kościoła. Do tych subdyscyplin należą: „dydaktyka pastoralna” (obejmuje katechetykę i homiletykę), „liturgia” oraz „teologia pastoralna” w znaczeniu węższym. Każda z czterech wymienionych subdyscyplin dotyczy odpowiedniego zakresu dzia-

³ Międzynarodowa Komisja Teologiczna: *Teologia dzisiaj. Perspektywy, zasady i kryteria*. Kraków 2012 nr 51–52.

⁴ Tamże, nr 53.

⁵ Przywoływany dokument posługuje się określeniem „teologia praktyczna”. Jan Paweł II użył w *Pastores dabo vobis* dwóch określeń: „teologia pastoralna” i „praktyczna” (PDV 57). W teologii uprawianej na zachodzie Europy używa się zasadniczo określenia „teologia praktyczna”, natomiast w Polsce funkcjonują obydwie nazwy, z wyraźną preferencją do określenia „teologia pastoralna”. B. Mierziński: *Teologia pastoralna czy teologia praktyczna. Spór o nazwę czy o koncepcję?*, dz. cyt. s. 230.

⁶ Międzynarodowa Komisja Teologiczna: *Teologia dzisiaj. Perspektywy, zasady i kryteria*, dz. cyt. nr 81.

łalności praktycznej Kościoła, posiadając własny sposób prowadzenia refleksji naukowej oraz własną metodologię. Teologia pastoralna w znaczeniu węższym to jedna z owych subdyscyplin cząstkowych teologii pastoralnej, której przedmiotem jest działalność (samourzeczywistnianie) Kościoła jako Ludu Bożego w świecie⁷.

Na rozwój współczesnej teologii pastoralnej ważny wpływ wywarł II Sobór Watykański. Dokumenty soborowe odczytujące na nowo tajemnicę Kościoła, który jest wspólnotą Ludu Bożego, a także zachodzące przemiany w świecie spowodowały, że przed teologią pastoralną otworzyły się nowe perspektywy i zadania. Posoborowa refleksja naukowa nad przedmiotem teologii pastoralnej zasadniczo sprowadza się do trzech głównych nurtów: eklezjologicznego, prakseologicznego i społeczno-politycznego. Wspomniane ujęcia różnią się akcentowaniem specyficznych elementów procesu badawczego. Dla przedstawicieli nurtu eklezjologicznego (F.X. Arnold, K. Rahner, V. Schurr, L.M. Weber, H. Schuster) teologia pastoralna jest nauką teologiczną, która dzięki refleksji nad aktualną sytuacją Kościoła prowadzi badania nad jego urzeczywistnianiem się w teraźniejszości. Sytuujący się w tym nurcie F. Klostermann uważa, że teologia pastoralna jest nauką o urzeczywistnianiu się Kościoła jako wspólnoty we współczesnym świecie. Dla S. Hiltnera i R. Zerfassa, związanych z nurtem prakseologicznym, teologia pastoralna zajmuje się refleksją nad działalnością praktyczną Kościoła. Z kolei dla przedstawicieli nurtu społeczno-politycznego (E. Gilardi, S. Galilea, G. Gutierrez) teologia pastoralna jest nauką o działalności zbawczej Kościoła w świetle historycznej teologii wyzwolenia⁸. Na bazie koncepcji eklezjologicznej sytuuje się definicja sformułowana przez W. Piwowarskiego, który określa teologię pastoralną jako *naukę zmierzającą za pomocą teologiczno-socjologicznej analizy konkretnej, teraźniejszej sytuacji Kościoła do wypracowania aktualnych modeli teologicznych oraz odpowiadających im imperatywów i programów działania, według których Kościół w tej konkretnej, teraźniejszej sytuacji aktualizuje własną istotę, wypełniając misję pośrednictwa zbawczego*⁹.

Z kolei Jan Paweł II, definiując w adhortacji apostolskiej *Pastores dabo vobis* teologię pastoralną (praktyczną), napisał, że jest ona *naukową refleksją o codziennym wzrastaniu Kościoła, w mocy Ducha Świętego w kontekście historii: a więc o Kościele jako powszechnym sakramencie zbawienia, jako znaku i żywym narzędziu zbawienia Jezusa Chrystusa, działającym przez słowo, sakramenty i posługę miłości. Teologia pastoralna jest nie tylko umiejętnością, zespo-*

⁷ R. Kamiński; *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*. W: *Teologia pastoralna fundamentalna*. Red. R. Kamiński. Lublin 2000 s. 15.

⁸ R. Kamiński; *Tożsamość metodologiczna teologii pastoralnej*. W: *Metodologia teologii praktycznej*. Red. W. Przyczyna, dz. cyt., s. 54.

⁹ W. Piwowarski; *Perspektywa teologiczna a perspektywa socjologiczna w duszpasterstwie*. „Chrześcijaństwo w Świecie”. T. 26: 1973 s. 30.

lem wskazań, doświadczeń i metod. Ma status pełnoprawnej dyscypliny teologicznej, ponieważ czerpie z wiary zasady i kryteria działalności duszpasterskiej Kościoła w historii (PDV 57).

Do najważniejszych zadań teologii pastoralnej należą: ukształtowanie świadomości aktualnie działającego Kościoła oraz wypracowanie zasad i dyrektyw, według których będzie on pełnił swoją misję pośrednictwa zbawczego. Ma ona także przygotowywać duchownych i świeckich do wspólnego podejmowania działań duszpasterskich, co wiąże się z kształtowaniem teologiczno-pastoralnego sposobu myślenia oraz nabywaniem umiejętności diagnozy, oceny i rozwiązywania problemów w świetle zasad teologicznych¹⁰.

II. Normatywny i praktyczny charakter teologii pastoralnej

Specyfika teologii pastoralnej związana jest z jej normatywnym i zarazem praktycznym wymiarem. Jej wymiar normatywny wiąże się z prowadzoną refleksją teologiczną nad życiem i działalnością Kościoła widzianego w kontekście soborowej wizji wspólnoty Ludu Bożego i Mistycznego Ciała Chrystusa. Wypracowane, w oparciu o Objawienie Boże i Magisterium, zasady i dyrektywy działalności duszpasterskiej Kościoła mają stać się kryteriami oceny jego aktualnej reakcji na wezwania do urzeczywistnienia siebie i swego posłannictwa w danej sytuacji. Z kolei wymiar praktyczny teologii pastoralnej wiąże się z tym, że konstruowanie wspomnianych zasad i dyrektyw powinno być poprzedzone badaniami empirycznymi i interdyscyplinarną refleksją nad złożoną rzeczywistością społeczną, psychologiczną, religijno-duszpasterską i kulturową, w której Kościół prowadzi i ma prowadzić swoją działalność. Próby podporządkowania albo nadzędnego traktowania elementu praktycznego lub normatywnego byłyby wypaczeniem teologii pastoralnej. Między tymi dwoma elementami refleksji teologiczno-pastoralnej zachodzi obustronne oddziaływanie na siebie: teoria potrzebuje sprawdzenia lub podparcia jej przez praktykę, z kolei praktyka kościelna powinna zawierać założenia normatywne uzasadniające i wyjaśniające podejmowane działania¹¹.

Charakter teologii pastoralnej wymaga, aby w prowadzonej przez nią refleksji naukowej korzystać z dwóch rodzajów źródeł: Objawienia Bożego i nauczania Magisterium oraz doświadczenia religijnego ludzi i wspólnot religijnych. Pierwsze źródło służy wypracowaniu teologicznych zasad określających zbawczą działalność Kościoła we współczesnym świecie. Chodzi o poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, co ma czynić Kościół w świetle prawd objawionych na różnych

¹⁰ R. Kamiński: *Pastoralna teologia*. EK T. 15 Lublin 2011 kol. 5.

¹¹ R. Kamiński: *Tożsamość współczesnej teologii pastoralnej*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne”. T 59: 2012 s. 27–28.

szczeblach działalności duszpasterskiej. Chodzi też o określenie celów, treści, środków i metod działalności duszpasterskiej. Z kolei drugie źródło ma dostarczyć odpowiedzi na pytanie, jaka jest sytuacja miejsca i czasu, w której Kościół realizuje działalność duszpasterską, co wpływa na zachowania społeczne i indywidualne, jaka jest sytuacja poszczególnych osób i społeczności. Ma to służyć szukaniu odpowiedzi na inne pytanie: czy Kościół aktualizuje swoją działalność w określonych uwarunkowaniach i zbawczą misję, do której został powołany¹²?

III. Paradygmaty teologii pastoralnej

Fundamentalną kwestią związaną z każdą nauką są stosowane przez nią metody badawcze. Metoda naukowa to świadomie i systematycznie stosowany sposób skutecznego i racjonalnego działania prowadzący do racjonalnego zdobywania, uzasadnienia i systematyzowania prawd naukowych. Można o metodzie naukowej mówić w dwóch znaczeniach: ogólniejszym, jako o całości poczynąń naukowo-badawczych, oraz węższym, gdzie rozumie się ją jako sposoby (techniki badawcze) uzyskiwania materiału naukowego. Dobór metod badawczych wyznacza materialny i formalny przedmiot nauki. W zależności od jej przedmiotu należy stosować takie metody, które najkrótszą drogą umożliwią osiągnięcie celów danej nauki.

W przypadku metody teologii pastoralnej można mówić o związku kilku metod wyznaczanych przez jej przedmiot i cel. Skoro teologia pastoralna jest nauką, która w *świetle Objawienia Bożego i analizy teraźniejszej sytuacji Kościoła, wypracowuje zasady i dyrektywy pastoralne, według których Kościół w teraźniejszej sytuacji wypełnia misję pośrednictwa zbawczego*¹³, to zauważamy w niej istnienie trzech elementów treściowych, z których każdy musi być przedmiotem zainteresowania naukowego. Pierwszy etap postępowania badawczego wiąże się z refleksją nad całokształtem życia Kościoła, czyli nad jego istotą, podmiotami działania, funkcjami i strukturami oraz antropologiczno-społecznymi uwarunkowaniami. Drugi etap wiąże się z teologiczno-socjologiczną analizą teraźniejszej sytuacji Kościoła, w której ma się dokonywać jego aktualizacja. Trzecim etap, będący owocem refleksji dwóch poprzednich, wiąże się z wypracowaniem zasad i dyrektyw, według których ma przebiegać działalność Kościoła zmierzającą do autorealizacji w teraźniejszości i w przeszłości¹⁴.

Wyodrębnione trzy elementy treściowe zawarte w definicji teologii pastoralnej można ująć z punktu widzenia tej dyscypliny jako trzy etapy postępowania

¹² Tamże, s. 28.

¹³ Tamże, s. 39.

¹⁴ W. Piwowarski: *Eklezjologiczna koncepcja teologii pastoralnej*. W: F. Blachnicki. *Teologia pastoralna ogólna. Pisma pastoralne*. T. 1 cz. 1. Red. M. Marczewski, K. Misiaszek, R. Murawski. Warszawa 2013 s. 124–125.

badawczego. Na pierwszym z nich, zwanym *etapem kryteriologicznym* (eklezjologicznym), przeprowadza się refleksję nad istotą Kościoła, podmiotami jego działalności zbawczej, funkcjami i strukturami, uwarunkowaniami jego urzeczywistniania w teraźniejszości. Na podstawie Objawienia Bożego i Magisterium wyprowadza się zasady działalności Kościoła. Stanowiąc fundament analizy teologicznej aktualnej sytuacji duszpasterskiej, są one kryterium oceny reakcji Kościoła na wezwanie do urzeczywistniania siebie i swojego posłannictwa. Na drugim etapie badawczym, zwanym *etapem kairologicznym*, dokonuje się analizy aktualnej sytuacji Kościoła, w której prowadzi on swoją działalność zbawczą. Teologiczna analiza teraźniejszości, opierając się na badaniach socjologicznych, psychologicznych, pedagogicznych, obejmuje zagadnienia dotyczące sytuacji współczesnego świata w wymiarze globalnym w różnych społecznościach ludzkich oraz sytuacje jednostek ludzkich. Chodzi o odczytanie *znaków czasu* definiowanych jako *zjawiska, wydarzenia, procesy, w których przejawia się działanie Ducha Świętego, ingerującego w dzieje ludzkości przez pobudzanie i oświecanie ludzkich serc, które wymagają konfrontacji z nauką ewangeliczną i zaangażowania chrześcijan*¹⁵. Oprócz pozytywnych znaków czasu wyróżniamy też znaki czasu negatywne oraz dwuwartościowe, których rozumienie zależy od interpretacji¹⁶. Doceniając wartość socjologii w ich odczytywaniu, warto w tym miejscu przestrzec przed błędem socjologizmu redukującym interpretację znaków czasu wyłącznie do wymiaru zewnętrznego zjawiska społecznego, z pominięciem wymiaru moralnego i religijnego. Należy pamiętać, że socjologia jest niezbędna na wstępnym etapie ich interpretacji, ale nie można na tym poprzestać¹⁷. Działania podejmowane na etapie kairologicznym służą także sprawdzeniu skuteczności i sensowności stosowanych przez Kościół w pracy duszpasterskiej metod i form. Z kolei na trzecim etapie postępowania badawczego, zwanym *etapem prakseologicznym* (strategicznym), ustala się aktualne zasady będące podstawą do wypracowania dyrektyw, według których powinna być realizowana działalność zbawcza Kościoła obecnie i w przyszłości. Pozwalają one na wypracowanie konkretnych programów duszpasterskich dostosowanych do bieżącej sytuacji.

Wszystkie trzy etapy postępowania badawczego zachowują wewnętrzną jedność. Wyraża się ona w tym, że analiza teraźniejszej sytuacji Kościoła zakłada wcześniej ukształtowaną refleksję nad jego istotą, zasady zaś i dyrektywy działania są wnioskami wynikającymi z dwóch poprzednich etapów badawczych jako ich przesłanek¹⁸. Teologia pastoralna, prowadząc badania według wspomnianego

¹⁵ S. Bielecki: *Znaki czasu*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski. Lublin 2006 s. 923.

¹⁶ Cz. Bartnik: *Czym są znaki czasu?* „Ateneum Kapłańskie”. T. 15: 2008 nr 595 s. 426.

¹⁷ M. Fiałkowski: *Znaki czasu. Próba definicji w świetle polskich publikacji teologicznych po Soborze Watykańskim II*. „Teologia Praktyczna”. T. 12: 2011 s. 196.

¹⁸ R. Kamiński: *Tożsamość metodologiczna teologii pastoralnej*. W: *Metodologia teologii praktycznej*. Red. W. Przyczyna, dz. cyt., s. 50–52.

paradygmatu, koniecznie musi współpracować z naukami humanistycznymi, zwłaszcza z psychologią, socjologią, historią czy pedagogiką. Zastosowanie ich metod badawczych w drugim członie paradygmatu wymaga właściwej znajomości metodologii tych nauk oraz nieprzekładania na teren teologii charakterystycznych dla nich pojęć¹⁹.

Przedstawiony opis paradygmatu badawczego trzech etapów analizy pastoralnoteologicznej ma charakter ogólny. Na każdym z poszczególnych etapów korzysta się ze szczegółowych metod (technik) badawczych. O ich doborze decyduje przedmiot prowadzonych badań. Sformułowanie na pierwszym etapie badawczym aktualnych zasad wyznaczających działalność Kościoła, w oparciu o Pismo Święte, Magisterium i dane wypracowane przez poszczególne dyscypliny teologiczne (dogmatyczna, fundamentalna, moralna i inne) oraz prawo kanoniczne, stanowiących podstawy do teologicznej refleksji, wymaga skorzystania z metod: analizy i syntezy, pozytywnej, egzegezy i interpretacji tekstu, porównawczej, analogii, redukcji. Na drugim etapie badawczym dokonuje się teologicznej interpretacji danych empirycznych dostarczonych przez nauki pozateologiczne. W ramach prowadzonych badań teologia pastoralna korzysta z metod badawczych stosowanych w naukach empirycznych i historycznych. Stawiając problemy badawcze, jak też interpretując uzyskane wyniki, należy odwoływać się do kryteriów teologicznych. Wyniki badań empirycznych są interpretowane teologicznie. Trzeci etap badawczy, związany z ustaleniem zasad i dyrektyw pastoralnych, według których ma być realizowana działalność Kościoła na przyszłość, wymaga zastosowania metody analizy i syntezy, porównawczej, interpretacji, klasyfikowania itp.

Jak już podkreślono, złożoność refleksji nad przedmiotem teologii pastoralnej wymaga zastosowania wielu metod badawczych, ściśle określonych na poszczególnych etapach postępowania badawczego, co wiąże się z odpowiednim współdziałaniem teologii pastoralnej z teologicznymi i pozateologicznymi dyscyplinami naukowymi. F.X. Arnold twierdził, że bez przebadania genezy historycznej treści i formy dzisiejszej działalności duszpasterskiej nie można zrozumieć aktualnego stanu Kościoła, a w konsekwencji nie można kierować nim zgodnie z celem, do którego został powołany i wymaganiami czasu. Metoda F.X. Arnolda nosi nazwę metody historyczno-teologicznej²⁰. Podkreśla również, że z metodą indukcyjną musi iść w parze metoda dedukcyjna. W świetle zasad teologicznych wyprowadzonych z istoty dzieła zbawienia i Kościoła należy prześledzić historię poszczególnych form działalności Kościoła, aby ocenić wartość form aktualnie stosowanych i podać wskazania na przyszłość. Z punktu widzenia

¹⁹ A. Przybecki. *Pojęcie modelu duszpasterstwa w teologii pastoralnej*. „Teologia Praktyczna”. T 9: 2008 s. 130.

²⁰ F. Blachnicki, *Teologia pastoralna ogólna. Pisma pastoralne*. T. 1, cz. 1, dz. cyt., s. 111.

formalnego zatem, metodę zaproponowaną przez F.X. Arnolda można nazwać metodą indukcyjno-dedukcyjną²¹.

Obecnie wyróżnia się różne sposoby prowadzenia badań w teologii pastoralnej, koncentrujące się na jej przedmiocie materialnym, który stanowi życie i działalność Kościoła w warunkach współczesności. H. van der Ven wskazał na cztery typy badań: monodyscyplinarne, multidyscyplinarne interdyscyplinarne i intradyscyplinarne. Badania monodyscyplinarne, które występowały w teologii pastoralnej do 1777 roku, charakteryzują się wspólnym celem i metodą. Po usamodzielnieniu się teologii pastoralnej jako oddzielnej dyscypliny zauważono, że musi się ona odnieść do badań prowadzonych przez inne dyscypliny naukowe, wiążąc metodycznie w całość poglądy teologiczne z wynikami badań empirycznych. Tego typu badania, zwane badaniami multidyscyplinarnymi, mają różne cele i różne metody. Dane dostarczane przez nauki empiryczne zostają przez teologię pastoralną zestawione z teorią teologiczną i zinterpretowane teologicznie. Chociaż prowadzone badania stworzyły teologii pastoralnej duże szanse rozwojowe, to jednak powiązanie dwóch sposobów postrzegania tej samej rzeczywistości powoduje pewną trudność: wymaga się bowiem od pastoralistów szerszego niż teologiczne przygotowania²². Badania interdyscyplinarne, wskazując na zależności zachodzące między teologią pastoralną a naukami empirycznymi, charakteryzują się wspólnym celem i różnymi metodami. Ich podstawą jest przekonanie, że pomiędzy wspomnianymi dziedzinami nauki istnieją wielorakie relacje i zależności. H. van der Ven określa badania multidyscyplinarne jako *następujące po sobie*, a badania interdyscyplinarne jako *realizowane jednocześnie*. W badaniach interdyscyplinarnych teologiczne i empiryczne metody badawcze oraz ich wyniki łączą się w całość. Oznacza to, że teologia pastoralna, będąc „empiryczną”, powinna stosować takie instrumenty metodologiczne, w których metody i techniki badawcze innych nauk zostaną zintegrowane w teologii²³. Takie badania, chociaż podejmowane już przez pastoralistów, nie zostały jeszcze dostatecznie rozwinięte²⁴.

²¹ Tamże, s. 112.

²² R. Kamiński: *Tożsamość metodologiczna teologii pastoralnej*. W: *Metodologia teologii praktycznej*. Red. W. Przyczyna, dz. cyt., s. 46–47.

²³ R. Kamiński: *Pojęcie i problematyka teologii pastoralnej*. „Roczniki Teologiczne”. T. 47: 2000 s. 15.

²⁴ Próbę zastosowania tej metody podjął H. van der Ven, który badał motywację zaangażowania pastoralnego wolontariuszy w kontekście pomocy duszpasterskiej osobom znajdującym się w beznadziejnych sytuacjach granicznych. Wykorzystując metody empiryczne, analizował on elementy religijne, twierdząc, że uprawia teologiczno-empiryczne badania ludzkiego postępowania. Był świadomy trudności, gdyż dobrze zdawał sobie sprawę, że nauki empiryczne nie są przygotowane do badania kwestii etyczno-religijnych. Z drugiej strony, przekonywał, że badania teologiczno-empiryczne umożliwią poznanie motywacji ludzkiego postępowania. Opis tych badań jest na tyle skromny, że nie pozwala na propagowanie go jako wzoru do wykorzystania. Zob. J. Mikołajec: *Metody teologii pastoralnej*. „Ateneum Kapłańskie”. T. 144: 2005, nr 576, s. 258–259.

Zdaniem niektórych pastoralistów niemieckich badania interdyscyplinarne istnieją tylko w teorii, gdyż wzajemna wymiana pomiędzy dziedzinami nauk teologicznych zachodzi bardzo rzadko, co wiąże się tym, że dany pastoralista podejmuje próbę łączenia w swoich badaniach kompetencji teologicznych i socjologicznych. Przeczą temu pogładowi powstałe w Polsce na KUL-u i w innych ośrodkach teologicznych prace naukowe wykorzystujące przeprowadzone badania empiryczne do interdyscyplinarnej analizy pastoralnej²⁵.

Paradygmat trzech etapów analizy teologiczno-pastoralnej jest szczególnie przydatny w badaniach mających na celu wypracowanie aktualnych, to znaczy dostosowanych do uwarunkowań konkretnego miejsca i czasu, modeli pastoralnych²⁶. Według W. Piwowarskiego jest to wzór normatywny (ideał), wypracowany przez pastoralistę dla chrześcijan i wspólnot chrześcijańskich w oparciu o podstawowe dyscypliny teologiczne i nauki humanistyczne, według schematu sylogizmu praktycznego. Przesłanki większej dostarczają wymienione nauki teologiczne, przesłanki mniejszej nauki empiryczne. Wniosek, ze względu na przesłankę większą, ma charakter teologiczny²⁷. W dalszej kolejności wypracowane modele teologiczne stanowią podstawę do określenia imperatywów i programów działania. Przez imperatyw działania rozumie się zespół dyrektyw (nakazów, zaleceń) dotyczących realizacji modeli teologicznych w określonym czasie i przestrzeni, natomiast programy działania są to merytorycznie i metodycznie zaplanowane etapy urzeczywistniania tych modeli²⁸. Model duszpasterstwa, będący uproszczonym schematem działania, wypracowanym na podstawie źródeł teologicznych i wyników badań pozateologicznych, umożliwi tworzenie różnych koncepcji jego realizacji w zależności od warunków miejsca, czasu i środowiska²⁹.

IV. Interdyscyplinarne uprawianie teologii pastoralnej

Specyficzny przedmiot badań teologii pastoralnej, łączący w sobie zarówno elementy teologiczne, jak i empiryczne, wymaga współpracy tej nauki z innymi dyscyplinami naukowymi, w tym pozateologicznymi. Wspomniane dyscypliny naukowe mogą nie tylko pomóc w postawieniu diagnozy pastoralnej, ale też prognozować zachodzące zmiany. Mogą one także dostarczyć koncepcji teoretycznych, dotyczących na przykład funkcjonowania grupy, budowania więzi, wy-

²⁵ J. Mikołajec: *Problem metody teologii pastoralnej*. „Studia Pastoralne”. T. 1: 2005 s. 28–29.

²⁶ W. Przygoda: *Paradygmaty postępowania badawczego w teologii praktycznej*. W: *Metodologia teologii praktycznej*. Red. W. Przychyna, dz. cyt., s. 104.

²⁷ W. Piwowarski: *Perspektywa teologiczna a perspektywa socjologiczna w duszpasterstwie*, dz. cyt., s. 32.

²⁸ Tamże, s. 32–33.

²⁹ A. Przybecki: *Pojęcie modelu duszpasterstwa w teologii pastoralnej*, dz. cyt., s. 134.

chowania, motywowania itp. Interdyscyplinarne uprawianie teologii pastoralnej wiąże się jednak z koniecznością zachowania poprawności metodologicznej. Przywoływany już dokument *Teologia dzisiaj. Perspektywy, zasady i kryteria*, podkreślając, iż teologia praktyczna zyskała na spotkaniu z socjologią, psychologią i pedagogiką, zwraca uwagę na to, że *teologia katolicka powinna respektować spójność wykorzystanych metod i nauk, używając ich krytycznie w świetle wiary, która jest częścią tożsamości i motywacji teologa*³⁰. Dalej dokument zwraca uwagę na to, że *rezultaty cząstkowe, uzyskane za pomocą metod zapożyczonych z innej dyscypliny, nie mogą być decydujące dla pracy teologicznej i powinny być krytycznie zintegrowane z funkcją i argumentacją teologii*³¹. Dokument, zachęcając teologów do pozyskiwania i wykorzystywania danych oferowanych przez inne dyscypliny, apeluje do nich, aby czynili to *w świetle zasad i metod właściwych samej teologii*³².

1. Psychologia

Jedną z dziedzin, z którą powinna współpracować teologia pastoralna, jest psychologia. To nauka opisująca i wyjaśniająca ludzkie zachowanie oraz jego przyczyny podmiotowe, traktujące umysł ludzki jako źródło aktywności zewnętrznych i wewnętrznych, których celem jest adaptacja oraz rozwój w kontekście rzeczywistości³³. Jedną z subdyscyplin psychologii, ważną z punktu budowania teologicznych modeli działalności duszpasterskiej, jest psychologia religii. Jej głównym przedmiotem zainteresowań jest psychologiczna analiza treści świadomości człowieka religijnego: jego przeżyć, doświadczeń, postaw i zachowań religijnych, problemów nawrócenia i pojednania religijnego³⁴. Rozpatruje ona religię w aspekcie psychologicznym, jako relację człowieka pomiędzy człowiekiem a rzeczywistością boską, zajmując się jedynie ludzkim partnerem w tej relacji, nie badając natomiast sfery transcendentnej. Ukazuje ona, że fenomen religijności jest uwarunkowany wieloma czynnikami: osobowościowymi, kulturowymi, historycznymi, światopoglądowymi. Religijność, w zależności od struktury danego człowieka, może być przeżywana intelektualnie, uczuciowo lub w aktach działania. Poznanie uwarunkowań psychologicznych i kryteriów dojrzałej religijności powinno być uwzględniane w działaniach duszpasterskich³⁵.

³⁰ Międzynarodowa Komisja Teologiczna: *Teologia dzisiaj. Perspektywy, zasady i kryteria*, dz. cyt., nr 81.

³¹ Tamże.

³² Tamże.

³³ A. Januszewski: *Psychologia*. EK T. 16, Lublin 2012 kol. 850.

³⁴ J. Zdybicka: *Człowiek i religia*. Lublin 1993 s. 74.

³⁵ A. Tomkiewicz: *Podstawy psychologiczne duszpasterstwa rodzin*. W: *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna*. Red. R. Kamiński, G. Pyżlak, J. Goleń. Lublin 2013 s. 136.

Zauważa się potrzebę systematycznego i metodycznego rozwijania refleksji nad mechanizmami dotyczącymi ludzkich zachowań i ich przyczyn w działalności duszpasterskiej, która dokonuje się w ramach psychologii pastoralnej. Jest ona definiowana jako nauka o charakterze interdyscyplinarnym, badająca i opisująca psychologiczne uwarunkowania działalności duszpasterskiej Kościoła³⁶. Opisuje ona różnorodne sytuacje duszpasterskie, pomagając w zwiększeniu efektywności pracy duszpasterskiej. Psychologia pastoralna pozostaje w ścisłej relacji z teologią pastoralną, pomagając jej zdefiniować sytuację duszpasterską i zrozumieć relację wobec rzeczywistości transcendentnej³⁷. Korzystając z wielu dyscyplin psychologicznych (psychologia społeczna, osobowości i motywacji, rozwojowa, wychowawcza), wypracowuje odpowiednie metody i środki w celu usprawnienia oddziaływania duszpasterskiego. Łącząc się ściśle z przywoływaną już wcześniej psychologią religii, podaje ona także sposób rozumienia obrazu Boga, człowieka i Kościoła jako wspólnoty osób wierzących.

W dyskusji dotyczącej miejsca psychologii pastoralnej w systemie nauk wyróżnia się trzy propozycje rozumienia tej kwestii: umiejscowienie psychologii pastoralnej w ramach nauk psychologicznych (jako subdyscypliny psychologii), zaliczenie jej do nauk teologicznych lub też wskazanie na to, że wraz z innymi dziedzinami nauk jest ona częścią teorii i praktyki duszpasterstwa³⁸. Zwolennicy umieszczenia psychologii pastoralnej w segmencie nauk psychologicznych (Z. Kroplewski, Z. Chlewiński, M. Szentmartoni, K. Winkler) uważają, że argumentem przemawiającym za takim rozwiązaniem jest typowa dla psychologii metodologia badań. Podkreślają oni, że psychologia pastoralna, posługując się metodologią empiryczną, próbuje odkrywać procesy psychologiczne zachodzące pod wpływem sytuacji duszpasterskiej³⁹. Z kolei zwolennicy umieszczenia psychologii pastoralnej w segmencie nauk teologicznych (H. Wahl, I. Baumgartner, M. Klessman) odwołują się do założeń antropologii teologicznej, według której człowiek jest obrazem Boga, co stanowi źródło jego godności, oraz tego, że pozostaje on w relacji do świata widzialnego i duchowego. Twierdzą oni, że umiejscowienie psychologii pastoralnej w ramach teologii praktycznej jest warunkowane jej przedmiotem – sytuacją duszpasterską związaną z otwartością na działanie Boga, co wiąże się z tym, że działalności duszpasterskiej nie można ograniczać tylko do czynników psychologicznych⁴⁰.

³⁶ A. Tomkiewicz: *Psychologia pastoralna*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, dz. cyt., s. 709.

³⁷ Z. Kroplewski: *Psychologia pastoralna. Koncepcje i kontrowersje*. Szczecin 2011 s. 78.

³⁸ Tamże, s. 53.

³⁹ A. Tomkiewicz: *Psychologia pastoralna – kierunki, zadania, metody*. W: *Teologia pastoralna fundamentalna*. Red. R. Kamiński, dz. cyt., s. 37.

⁴⁰ A. Tomkiewicz: *Psychologia pastoralna*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, dz. cyt., s. 709.

Według H. Wahla są dwa możliwe modele relacji psychologia pastoralna – teologia pastoralna: model nauki pomocniczej oraz model interakcji i dialogu. Psychologia pastoralna, traktowana jako nauka pomocnicza dla teologii pastoralnej, przez analizę doświadczeń człowieka pomaga w wyborze tematów i sfer zainteresowania oraz wzbogaca w kompetencje do pracy pastoralnej. Drugi model to model zakładający interakcje psychologii pastoralnej z innymi naukami pomocniczymi i z samą teologią pastoralną, służąc pomocą w jej wewnętrznym ustrukturyzowaniu się, a także w odnalezieniu odpowiednich relacji z różnymi nurtami psychologii, które mogą być wykorzystywane do opisu sytuacji duszpasterskich⁴¹. Przeciwnicy traktowania psychologii pastoralnej jako części teologii pastoralnej uważają, że w takim wypadku musiałaby ona przyjąć jej metodę i język. Podkreślają oni, że metody teologii pastoralnej nie przystają do badań psychologicznych⁴².

Pojawia się także inna próba rozwiązania istniejącego sporu. Niektórzy teoretycy duszpasterstwa traktują teologię pastoralną jako teorię duszpasterstwa będącą interdyscyplinarną nauką o charakterze teoretycznym i praktycznym, która z różnych punktów widzenia opisuje sytuację duszpasterską. Teoria duszpasterstwa jest wtedy traktowana jako otwarta dyscyplina naukowa opisująca działanie duszpasterskie poprzez różne nauki. Takie podejście zakłada, że psychologia pastoralna, wraz z teologią pastoralną, socjologią pastoralną i innymi naukami pastoralnymi, jest jedną z nauk pastoralnych, które pomagają opisać i wyznaczyć kierunki działań duszpasterskich. Przy takim podejściu psychologia pastoralna, będąca jedną z nauk należących do ogólnie rozumianej teorii duszpasterstwa, nie traci swojej autonomii ani charakteru psychologicznego⁴³.

2. Pedagogika

Kolejną dyscypliną, z którą powinna współpracować teologia pastoralna, jest pedagogika. To nauka zajmująca się badaniem procesów edukacyjnych⁴⁴. Wśród wielu subdyscyplin pedagogicznych przydatnych w procesie budowania teologicznych modeli działalności duszpasterskiej na uwagę zasługuje pedagogika religii, zajmująca się zagadnieniami wpływu religii na edukację i wychowanie⁴⁵.

Bezdiskusyjna jest potrzeba systematycznego i metodycznego rozwijania refleksji nad procesami wychowawczymi w działalności duszpasterskiej, która może się dokonywać w ramach pedagogiki pastoralnej. Jej rozwój nastąpił po II Soborze Watykańskim, nazwanym duszpasterskim, który dokonał poszerzenia aktywności Kościoła ku środowisku jego życia i działania – ku człowiekowi

⁴¹ Z. Kroplewski: *Psychologia pastoralna. Koncepcje i kontrowersje*, dz. cyt., s. 63.

⁴² Tamże, s. 67.

⁴³ Tamże, s. 67-68.

⁴⁴ P. Magier: *Pedagogika*. EK T. 15, Lublin 2011 kol. 188.

⁴⁵ E. Sakowicz: *Pedagogika religii*. EK T. 15, Lublin 2011 kol. 193.

i światu. Doceniono wymiar wychowawczy w życiu człowieka, podkreślając, że zagadnienie wychowania rozumianego jako integralna formacja należy postawić w centrum odnowy Kościoła i realizowanego przez niego duszpasterstwa⁴⁶. Postulowane przez II Sobór Watykański duszpasterstwo powinno korzystać z najnowszych osiągnięć nauk pedagogicznych, co przyczyniło się do rozwoju pedagogiki pastoralnej⁴⁷.

Określenie celu pedagogiki pastoralnej, przedmiotu jej badań, zadań i metody różnicuje poglądy teologów i pedagogów⁴⁸. Dla F. Blachnickiego, który pierwszy wskazał na potrzebę pedagogiki pastoralnej, jej zadaniem jest *wskazywanie metod owocnego i skutecznego realizowania założeń i planów pasterskich, opartych na prawach rozwoju osoby i wspólnoty ludzkiej i osiągnięciach współczesnej pedagogiki*⁴⁹. Rozwijając poglądy Blachnickiego, M. Marczewski podkreśla, że pedagogika pastoralna, *dzięki osiągnięciom współczesnej pedagogiki na polu autorealizacji osoby i budowania wspólnoty ludzkiej, dąży do ich zespolenia z aktualną refleksją Kościoła, stając się w ten sposób swoiście pojętą teologią wychowania (...) cel pedagogicznych działań duszpasterskich koncentruje się wokół metody wychowawczej oraz drogi stawania się nowym człowiekiem*⁵⁰. Według S. Kunowskiego, który pierwszy dał opis tej dziedziny naukowej, jest ona jednym z czterech głównych działów pedagogiki chrześcijańskiej, stanowiąc naukę o wychowawczej misji całego Kościoła jako Ludu Bożego lub o wychowawczej stronie duszpasterstwa Kościoła⁵¹. Z kolei K. Półtorak uważa, że celem pedagogiki pastoralnej *jest formacja eklezjalna chrześcijan i wspólnot kościelnych w taki sposób, aby zarówno duchowni, jak i świeccy stawali się podmiotem działań urzeczywistniających wzrost Kościoła, zarówno w jego wymiarze wewnętrznym, jak też w świecie. Jej zadaniem jest również ustalanie kryteriów realizacji funkcji wychowawczej Kościoła*⁵². K. Półtorak podkreśla, że *pedagogika pastoralna jawi się w takim ujęciu jako szkoła formacji prowadząca do zrozumienia, nabywania, praktykowania, doświadczania oraz weryfikowania funda-*

⁴⁶ K. Półtorak: *Pedagogika pastoralna. Nowe inspiracje duszpasterskie*. „Teologia Praktyczna”. T. 2: 2001 s. 71–73.

⁴⁷ P. Mazur: *Pedagogika pastoralna – stan badań*. „Ateneum Kapłańskie”. T. 151: 2008, nr 596 s. 142.

⁴⁸ Warto zwrócić uwagę na całościowe opracowanie koncepcji pedagogiki pastoralnej ukazujące zróżnicowane poglądy wielu badaczy dotyczące celu, przedmiotu, zadań i metody tej dyscypliny naukowej dokonane przez P. Mazura. Zob. P. Mazur: *Podstawy pedagogiki pastoralnej*. Kraków 2011.

⁴⁹ F. Blachnicki, *Teologia pastoralna ogólna, Pisma pastoralne*. T. 1 cz. 2. *Eklezjologiczna dedukcja teologii pastoralnej*. Warszawa 2015 s. 539.

⁵⁰ M. Marczewski: *Nowy człowiek – paradygmat pedagogiki pastoralnej*. W: *Jakiego człowieka chcemy wychować*. Red. W. Kubik. Kraków 2002 s. 76–77.

⁵¹ S. Kunowski: *Pedagogika pastoralna w odnowie posoborowej*. W: *Z zagadnień kultury chrześcijańskiej*. Lublin 1973, s. 589–590.

⁵² K. Półtorak: *Pedagogika pastoralna. Nowe inspiracje duszpasterskie*, dz. cyt., s. 75.

mentalnych zasad konkretnej działalności Kościoła, wyznaczonej przez teologię pastoralną⁵³. Kwestię istoty pedagogiki pastoralnej podejmuje również J. Przybyłowski, podkreślając, że przedmiotem pedagogiki pastoralnej, która łączy teorię teologiczną i społeczną z praktyką pastoralną, jest wychowanie w ramach działalności Kościoła, a także relacji funkcji wychowawczej do ogólnie pojętej praktyki kościelnej i duszpasterstwa w szczególności⁵⁴.

Tak jak przy psychologii pastoralnej, również w wypadku pedagogiki pastoralnej pojawia się dyskusja dotycząca jej umiejscowienia w systemie nauk. S. Kunowski umieszcza pedagogikę pastoralną w ramach nauk pedagogicznych, a ściślej w ramach pedagogiki chrześcijańskiej⁵⁵, natomiast M. Marczewski, bazując na nauczaniu F. Blachnickiego, uważa, że będąc nauką pomocniczą teologii pastoralnej, stanowi ona jeden z działów prakseologii pastoralnej⁵⁶. Z kolei K. Półtorak, dostrzegając wiele punktów stycznych pedagogiki pastoralnej z teologią pastoralną, podkreśla, że pedagogika pastoralna, podobnie jak psychologia pastoralna czy socjologia religii, nie może być sprowadzana jedynie do prostego wykorzystania i instrumentalnego zastosowania osiągnięć pedagogiki (...) i powinna być dziedziną wiedzy w nurcie innych dyscyplin teologicznych: posiada swój własny przedmiot, cel i metodę⁵⁷. Odnosząc się do prowadzonej dyskusji, R. Niparko zauważa, że dookreślenie pedagogiki przymiotnikiem *pastoralna* precyzuje, że chodzi o dziedzinę wiedzy, której przedmiotem jest refleksja nad działalnością duszpasterską Kościoła mającą ze swej natury działalność wychowawczą, co suponuje, że pedagogika pastoralna jest rodzajem pedagogiki religijnej albo jeszcze ściślej chrześcijańskiej bądź katolickiej⁵⁸. R. Niparko jednocześnie zauważa, że w teologicznej literaturze niemieckojęzycznej, na którą powołuje się M. Marczewski, nie ma określenia „pedagogika pastoralna”, mimo że mówi się tam o psychologii, socjologii i medycynie, dodając do tych dyscyplin przymiotnik „pastoralna”⁵⁹. Do prowadzonej dyskusji na temat miejsca pedagogiki pastoralnej w systemie nauk włącza się także J. Przybyłowski, podkreślając, że pedagogika pastoralna, zajmując się funkcją wychowawczą Kościoła, posiada ściśle związki z teologią pastoralną. Apeluje on, aby w prowadzonych pracach badawczych uwzględniać zarówno osiągnięcia nauk pedagogicznych, jak i teolo-

⁵³ Tamże.

⁵⁴ J. Przybyłowski: *Pedagogika pastoralna a funkcja wychowawcza Kościoła*. „Ateneum Kapłańskie”. T. 144; 2005 nr 577, s. 437.

⁵⁵ S. Kunowski: *Katechetyka a pedagogika katolicka*. „Katecheta” 1963 nr 4 s. 164.

⁵⁶ M. Marczewski: *Nowy człowiek – paradygmat pedagogiki pastoralnej*, W: *Jakiego człowieka chcemy wychować*. Red. W. Kubik, dz. cyt., s. 76.

⁵⁷ K. Półtorak: *Pedagogika pastoralna. Nowe inspiracje duszpasterskie*, dz. cyt., s. 74–75.

⁵⁸ R. Niparko: *Jaka pedagogika na wydziałach katolickich?*, „Teologia Praktyczna”. T. 3: 2002 s. 294.

⁵⁹ Tamże.

gicznych, zwłaszcza w wymiarze praktycznym. Obszar prowadzonych badań powinien być opisany zarówno teologicznie, jak i pedagogicznie⁶⁰.

3. Socjologia

Ważną rolę odgrywa współpraca teologii pastoralnej z socjologią badającą procesy i struktury społeczne, a także przemiany społeczeństwa⁶¹. Szczególną uwagę należy zwrócić na socjologię religii, której głównym przedmiotem zainteresowań są fakty religijne rozumiane jako specyficzne stany i procesy (obserwowalne zachowania ludzkie), o ile odnoszą się one do zjawisk religijnych i mogą być opisane jako zachowania społeczne⁶². Socjologia religii, badając ich powstawanie, przebieg i zanikanie za pomocą teorii i metod właściwych socjologii ogólnej, analizuje ich związek z życiem społecznym⁶³. Teologia pastoralna współpracuje z socjologią religii zwłaszcza na etapie konstruowania aktualnych modeli teologicznych oraz realizacji tych modeli w konkretnych warunkach miejsca i czasu⁶⁴. Socjologia religii przydatna jest szczególnie na omawianym wcześniej drugim etapie paradygmatu postępowania badawczego, kiedy należy w sposób naukowy ukazać diagnozę sytuacji jednostek i społeczności religijnych, dla których wypracowuje się aktualne modele teologiczne, jak też uwarunkowania zewnętrzne, w jakich prowadzona jest działalność duszpasterska.

Pastoralności i socjologów, podejmując współpracę, muszą pamiętać o autonomiczności obydwóch dyscyplin, zwracając uwagę na to, że o ile teologia pastoralna ocenia zastany porządek, o tyle socjologia ogranicza się do jej opisu, porównania czy klasyfikacji. Jest to szczególnie ważne przy dalszym procedowaniu metodologicznym związanym z interpretacją zastanych faktów. Teologia dokonuje tego w świetle Objawienia, socjologia zaś w świetle hipotez i empirii. Można stwierdzić, że stosowana metoda to jedna z głównych różnic między dwiema dyscyplinami, a jednocześnie płaszczyzna współpracy⁶⁵.

Wyniki badań socjologicznych muszą być zinterpretowane teologicznie, gdyż każda sytuacja ma także aspekt teologiczny, będąc odezwaniem się Boga do Kościoła. Uwarunkowania terażniejszej sytuacji, w której następuje autorealizacja Kościoła, będąca przedmiotem formalnym teologii pastoralnej, są badane przez tzw. nauki pomocnicze lub graniczne teologii pastoralnej, czerpiące wiadomości

⁶⁰ J. Przybyłowski: *Pedagogika pastoralna a funkcja wychowawcza Kościoła*, dz. cyt., s. 437–442.

⁶¹ J. Szymczyk: *Socjologia*. EK T. 18, Lublin 2013 kol. 492.

⁶² G. Kehrer: *Wprowadzenie do socjologii religii*. Kraków 1996 s. 17.

⁶³ K. Świąt: *Socjologia religii*. EK T. 18, Lublin 2013 kol. 496.

⁶⁴ W. Piwowarski: *Perspektywa teologiczna a perspektywa socjologiczna w duszpasterstwie*, dz. cyt., s. 32–35.

⁶⁵ T. Wielebski, M.J. Tutak: *Diagnoza i prognoza jako narzędzie dialogu teologii pastoralnej z socjologią na przykładzie świętowania niedzieli i starzenia się społeczeństwa w Polsce*. „Teologia Praktyczna”. T. 11: 2010, s. 29.

z odpowiednich nauk świeckich. Tym przedmiotem nie zajmują się nauki teologiczne, ponieważ nie dysponują właściwymi dla analizy teraźniejszej sytuacji Kościoła metodami i narzędziami badawczymi⁶⁶. Aspekt teologiczny związany z analizą współczesnych sytuacji wiąże się z interpretacją danych tej analizy w świetle istoty Kościoła i odczytywania planów Bożych. W tym znaczeniu można mówić o badaniach i metodzie socjologiczno-teologicznej. Współpraca teologii pastoralnej z socjologią może też dotyczyć wykorzystania w tworzeniu modeli teologicznych socjologicznych koncepcji grup i struktur społecznych, socjologii miasta, teorii socjalizacji itp.

Potrzeba systematycznego i metodycznego rozwijania refleksji nad uwarunkowaniami socjologicznymi w działalności duszpasterskiej może być realizowana w ramach socjologii pastoralnej. Chociaż współczesna nauka nie operuje zasadniczo tym pojęciem, jak to ma miejsce w przypadku psychologii pastoralnej lub pedagogiki pastoralnej, spotyka się jednak różne próby zdefiniowania przedmiotu który byłby pomocny teologii pastoralnej w podejmowanej przez nią refleksji.

J. Majka, pisząc o relacjach między teologią praktyczną a naukami społecznymi, w tym socjologią, używa określenia „*socjologia duszpasterska*”. Podkreśla on, że jej zadaniem jest *analiza diagnostyczna określonej społeczności religijnej, czy też określonej grupy zjawisk na jakimś szerszym terenie oraz próba postawienia prognozy, czyli przewidywania, jak ukształtowałby się ten obraz sytuacji, gdyby nie wkroczył w nią czynnik, zamierzonego przez nas, oddziaływania duszpasterskiego*⁶⁷. Przewidywana prognoza powinna uwzględniać dynamikę badanych zjawisk, ukazując pewne tendencje rozwojowe. Wspomniana analiza diagnostyczna powinna być realizowana na tle ideału społeczności religijnej (Kościoła, diecezji, parafii itp.) opracowanego przez teologię, co w konsekwencji da podstawę do opracowania środków i metod duszpasterskich. J. Majka postuluje, aby szersze badania doprowadziły do stworzenia ogólniejszej teorii oddziaływania *społeczno-duszpasterskiego*⁶⁸. R. Kamiński również posługuje się terminem „socjologia pastoralna”, twierdząc, że ułatwia ona rozpoznanie środowiska społeczno-religijnego, umożliwiając wnikliwą ocenę sytuacji religijnej i wniknięcie w treść zjawisk życia religijnego, potrzebne dla skutecznego planowania działań duszpasterskich prowadzonych z wyczuciem sytuacji, potrzeb i ducha czasu⁶⁹.

⁶⁶ W. Piwowarski: *Eklezjologiczna koncepcja teologii pastoralnej*. W: F. Blachnicki. *Teologia pastoralna ogólna. Pisma pastoralne*. T. 1 cz. 1. Red. M. Marczewski, K. Misiaszek, R. Murawski, dz. cyt., s. 121–122.

⁶⁷ J. Majka: *Metodologia nauk teologicznych*. Wrocław 1995 s. 349–350.

⁶⁸ Tamże.

⁶⁹ R. Kamiński: *Problemy dyskutowane w teologii pastoralnej*. „Rocznik Teologiczne”. T. 48: 2001 s. 14.

Z kolei socjolog niemiecki R. Ritter, próbując zdefiniować istotę socjologii pastoralnej, podkreśla, że jest ona *specjalną socjologią*, która zajmuje się teorią działania społecznego w kontekście działalności duszpasterskiej. Píše on, że socjologia pastoralna jest *socjologią stosowaną*, która swoje założenia poznawcze czerpie z socjologii ogólnej. Dostarcza ona teologii pastoralnej fakty socjologiczne, które wymagają interpretacji teologicznej. Według Rittera socjologia pastoralna różni się od teologii pastoralnej tym, że jako nauka empiryczna kieruje się zasadami analizy pochodzącymi z socjologii, wyjaśniając fakty i stawiając pytania oraz hipotezy, nie mając wymiaru normatywnego. Można ją traktować analogicznie jak się traktuje medycynę i psychologię pastoralną⁷⁰.

Przemyślenia przywoływanych autorów wskazują na konieczność dalszej refleksji doprecyzowującej sposób rozumienia socjologii pastoralnej, jak ma to miejsce przy psychologii pastoralnej i pedagogice pastoralnej. Autorzy artykułu uważają, że terminu „socjologia pastoralna” można używać na określenie nauki zajmującej się socjologicznymi uwarunkowaniami działalności duszpasterskiej, zarówno z punktu wykorzystania teorii socjologicznych, jak też prowadzonych badań empirycznych. Według nich jej przedmiot materialny wskazuje za każdym razem teologia pastoralna, zajmując się przykładowo budowaniem teologicznych modeli działalności duszpasterskiej parafii, diecezji itp., natomiast jej przedmiot formalny stanowiłyby aspekty socjologiczne badanej rzeczywistości (np. socjologia grupy, zmiany, mikrostruktury). Próbując doprecyzować istotę socjologii pastoralnej, zwracają także uwagę na konieczność metodologicznego uporządkowania używanych pojęć, postulując upowszechnienie na polskim gruncie powyższego określenia, co sprawi, że wspomniana nauka wpisze się, obok psychologii pastoralnej i pedagogiki pastoralnej, w triadę nauk współpracujących z teologią pastoralną.

V. Jakie relacje?

Zagadnieniem badawczym postawionym przez autorów artykułu jest pytanie o relacje wspomnianych dyscyplin do teologii pastoralnej. Szukając jego rozwiązania warto najpierw sięgnąć do refleksji R. Kamińskiego, który wyróżnia dwa typy relacji. Pierwszy z nich zakłada traktowanie tych nauk jako nauk pomocniczych teologii pastoralnej, natomiast drugi traktuje je jako dyscypliny cząstkowe teologii pastoralnej⁷¹. Obecnie trudno traktować te dyscypliny jako dyscypliny cząstkowe teologii pastoralnej, gdyż są one autonomiczne, posiadają własny przedmiot, cel, metodę badań. R. Kamiński podkreśla, że jeśli definiuje się je

⁷⁰ R. Ritter: *Von der Religionssoziologie zur Seelsorge. Einführung in die Pastoralsoziologie*. Limburg 1968 s. 7–8.

⁷¹ R. Kamiński: *Problemy dyskutowane w teologii pastoralnej*, dz. cyt., s. 13.

jako dyscypliny pastoralne, to dlatego, że oddają usługi teologii pastoralnej⁷². Dzięki ich metodom można przeprowadzać badania empiryczne pozwalające na postawienie diagnozy i prognozy rzeczywistości społeczno-politycznej oraz kulturowej, w której Kościół realizuje swoją misję pośrednictwa zbawczego, a także zbadać skuteczność realizowanych metod i form duszpasterskich. Dostarczają one także wielorakich koncepcji teoretycznych, które mogą być wykorzystane w konstruowanych modelach działalności duszpasterskiej służących urzeczywistnieniu posłannictwa Kościoła.

Szukając odpowiedzi na pytanie dotyczące relacji między teologią pastoralną a wspomnianymi naukami, przywołajmy jeszcze przemyślenia J. Majki. Uogólniając swoje rozważania o całościowych relacjach między naukami społecznymi a teologicznymi, przywoływany autor podkreśla, że pierwszym czynnikiem integrującym obydwie grupy nauk ma być wewnętrzny i zewnętrzny cel całego systemu. Drugim czynnikiem ma być stosunek dyscyplin społecznych do teologii, z którą *wszystkie pozostają w bezpośrednim, pryncypialnym lub finalnym związku*⁷³. Badacz zdecydowanie apeluje o to, aby dbać o dobre określenie charakteru metodologicznego tego związku, co zapewnia każdej dyscyplinie samodzielny rozwój, przy jednoczesnym zachowaniu koniecznych z punktu widzenia tego rozwoju związków z całością systemu⁷⁴.

Autorzy tego artykułu, szukając odpowiedzi na pytanie dotyczące relacji teologii pastoralnej do psychologii pastoralnej, pedagogiki pastoralnej i socjologii pastoralnej, próbują spojrzeć na wspomniane nauki pod kątem celu ich uprawiania. Jak już wspomniano, celem teologii pastoralnej jest wypracowanie *w świetle Objawienia Bożego i analizy teraźniejszej sytuacji Kościoła zasad i dyrektyw pastoralnych, według których Kościół w aktualnej sytuacji urzeczywistnia siebie i swoje pośrednictwo zbawcze*⁷⁵. Celem psychologii pastoralnej jest opisywanie psychologicznych uwarunkowań działalności pastoralnej Kościoła⁷⁶. Celem pedagogiki pastoralnej jest wskazanie, przez odwołanie się do praw rozwoju osoby i wspólnoty ludzkiej i osiągnięć współczesnej pedagogiki, metod owocnego i skutecznego realizowania założeń i planów duszpasterskich⁷⁷. Z kolei celem socjologii pastoralnej jest wniknięcie w treść zjawisk życia społeczno-religijnego, przeprowadzenie analizy faktycznego stanu religijności oraz wykrycie mechanizmów określonych postaw religijnych, co jest konieczne dla skutecz-

⁷² Tamże.

⁷³ J. Majka: *Metodologia nauk teologicznych*, dz. cyt., s. 350.

⁷⁴ Tamże.

⁷⁵ R. Kamiński: *Teologia pastoralna. Istota i zadania*. „Studia Pastoralne”. T. 1: 2005 s. 13.

⁷⁶ A. Tomkiewicz: *Psychologia pastoralna – kierunki, zadania, metody*. W: *Teologia pastoralna fundamentalna*. Red. R. Kamiński, dz. cyt., s. 30.

⁷⁷ R. Kamiński: *Problemy dyskutowane w teologii pastoralnej*, dz. cyt., s. 14.

nego planowania duszpasterskiego⁷⁸. Zauważamy, że wszystkie wspomniane dyscypliny mają służyć budowaniu teologicznych modeli działalności duszpasterskiej, co w konsekwencji ma się przełożyć na zwiększenie efektywności działalności zbawczej Kościoła. Diagnozując, opisując, dostarczając koncepcji teoretycznych i wskazując praktyczne sposoby postępowania duszpasterskiego, wpisują się one tym samym w cel teologii pastoralnej.

Warto w tym kontekście przywołać przytaczane już przemyślenia pastorałisty niemieckiego S. Knoblocha mówiącego o tym, że dyscypliny naukowe zajmujące się wydzielonymi obszarami działalności pastoralnej (psychologia pastoralna, medycyna pastoralna, pedagogika pastoralna), zachowując charakter nauk świeckich, są w relacji zależnej, równoprawnej do teologii pastoralnej. Wspomniane nauki zajmują się badaniami interdyscyplinarnymi, mając wspólny cel i różne metody (kroczenie wspólnie)⁷⁹. Wiąże się to z trzecim typem badań realizowanych w teologii pastoralnej związanych z badaniami interdyscyplinarnymi *realizowanymi jednocześnie*.

Interdyscyplinarność teologii pastoralnej zakłada współpracę z autonomicznymi dyscyplinami pozateologicznymi, które w tym przypadku są pomocnicze w osiąganiu jej celu. Nie można jednak oczekiwać, że przedstawiciele dyscyplin pozateologicznych będą wprost realizować cele wyznaczone przez teologię pastoralną, która między innymi ma weryfikować i oceniać aktualnie stosowane metody oraz formy duszpasterskich działań po to, aby wypracowywać odpowiadające rzeczywistości aktualne modele teologiczne. Konieczna jest więc współpraca przedstawicieli różnych dyscyplin pozateologicznych, którzy działając w zespole pod kierunkiem teologa pastoralnego, wspólnie będą prowadzić swoje badania pod kątem realizacji celów teologii pastoralnej. Wiązałaby się to z rozwojem czwartego typu badań naukowych: intradyscyplinarnych, w których teologiczne i empiryczne metody badawcze oraz wyniki badań łączą się w jedną metodyczną i metodologiczną całość. Dotychczas jednak nie ustalono konkretnych zasad, według których można byłoby realizować tego typu badania⁸⁰.

Owoce spotkania teologa pastorałisty z przedstawicielami nauk pozateologicznych powinny stawać się częścią teologii pastoralnej, która będzie nieustannie pogłębiana i rozwijana. Tak budowane teorie wyprowadzane w pewnej mierze z psychologii pastoralnej, pedagogiki pastoralnej i socjologii pastoralnej zostaną wykorzystane w tworzeniu teologicznych modeli działalności duszpasterskiej, które powinny być weryfikowane w codziennej praktyce Kościoła.

Odpowiadając na pytanie dotyczące relacji psychologii pastoralnej, pedagogiki pastoralnej i socjologii pastoralnej wobec teologii pastoralnej, autorzy pro-

⁷⁸ Tamże.

⁷⁹ S. Knobloch: *Was ist Praktische Theologie*. Freiburg-Schweitz 1995 s. 6.

⁸⁰ J. Mikołajec: *Problem metody teologii pastoralnej*, dz. cyt., s. 29–30.

ponują przyjąć stwierdzenie, że są one *interdyscyplinarnymi naukami o charakterze teoretycznym i praktycznym, które z różnych punktów widzenia opisują modele duszpasterskie i sposób ich realizacji*. Takie ujęcie zagadnienia wpisuje się w rozumienie teologii pastoralnej jako nauki interdyscyplinarnej, gdzie łączy się wspólny cel i różne metody, by osiągać postawione sobie zadania. Cel rozważań wytycza teologia pastoralna, która potrzebuje wiedzy pozateologicznej, by móc realizować swoją istotę. Trudno więc sobie wyobrazić, by tworząc teologiczne modele działalności duszpasterskiej, ograniczała się tylko do źródeł teologicznych. Przy tym trzeba zauważyć, że psychologia pastoralna, pedagogika pastoralna i socjologia pastoralna korzystają z metod autonomicznych nauk, z których się wywodzą, a więc także z ich teorii. W ten sposób możemy na potrzeby teologii pastoralnej, której głównym celem jest tworzenie założeń teoretycznych duszpasterstwa, wypływających z norm teologicznych, skorzystać z teorii i metod nauk pozateologicznych bez naruszania ich autonomii oraz utraty swojej tożsamości.

Autorzy niniejszego artykułu mają świadomość, że kwestia metodologicznej współpracy teologii pastoralnej z naukami pozateologicznymi jest zagadnieniem trudnym i złożonym. Wymaga ona solidnego, a zarazem twórczego podejścia przedstawicieli różnych nauk, którzy najpierw zaproponują rozwiązania teoretyczne, a następnie zweryfikują je w praktyce badawczej. Nie roszcząc sobie praw do ostatecznych rozstrzygnięć, zapraszamy do dyskusji wszystkich, którym sprawa solidnego uprawiania nauki, w tym teologii pastoralnej, leży na sercu. Mamy nadzieję, że nasz apel spotka się z pozytywną odpowiedzią i twórczym zaangażowaniem wielu naukowców, co w perspektywie zaowocuje rozwojem teologii pastoralnej i przeloży się na owocność prowadzonej działalności duszpasterskiej Kościoła.

Bibliografia

- Bartnik Cz.: *Czym są znaki czasu? „Ateneum Kapłańskie”*. T. 15: 2008 nr 595 s. 422–432.
Bielecki S.: *Znaki czasu*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski. Lublin 2006 s. 923–926.
Błachnicki F.: *Teologia pastoralna ogólna. Pisma pastoralne*. T. 1 cz. 2. *Eklezjologiczna dedukcja teologii pastoralnej*. Warszawa 2015.
Fiałkowski M.: *Znaki czasu. Próba definicji w świetle polskich publikacji teologicznych po Soborze Watykańskim II*. „Teologia Praktyczna”. T. 12: 2011 s. 195–204.
Januszewski A.: *Psychologia*, EK T. 16, Lublin 2012 kol. 850–852.
Kamiński R.: *Pastoralna teologia*. EK T. 15, Lublin 2011 kol. 2–6.
Kamiński R.: *Pojęcie i problematyka teologii pastoralnej*. „Roczniki Teologiczne”. T. 47: 2000 s. 5–20.
Kamiński R.: *Problemy dyskutowane w teologii pastoralnej*. „Roczniki Teologiczne”. T. 48: 2001 s. 5–18.
Kamiński R.: *Teologia pastoralna. Istota i zadania*. „Studia Pastoralne”. T. 1: 2005 s. 9–20.

- Kamiński R.: *Tożsamość metodologiczna teologii pastoralnej*. W: *Metodologia teologii praktycznej*. Red. W. Przyczyna. Kraków 2011 s. 37–55.
- Kamiński R.: *Tożsamość współczesnej teologii pastoralnej*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne”. T 59: 2012 s. 21–36.
- Kamiński R.: *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*. W: *Teologia pastoralna fundamentalna*. Red. R. Kamiński. Lublin 2000 s. 15–29.
- Kehrer G.: *Wprowadzenie do socjologii religii*. Kraków 1996.
- Knobloch S.: *Was ist Praktische Theologie*. Freiburg 1995.
- Kropiewski Z.: *Psychologia pastoralna. Koncepcje i kontrowersje*. Szczecin 2011.
- Kunowski S.: *Katechetyka a pedagogika katolicka*. „Katecheta”. R. 1963 nr 4 s. 157–167.
- Kunowski S.: *Pedagogika pastoralna w odnowie soborowej*. W: *Z zagadnień kultury chrześcijańskiej*. Lublin 1973, s. 587–595.
- Majka J.: *Metodologia nauk teologicznych*. Wrocław 1995.
- Magier P.: *Pedagogika*, EK T. 15, Lublin 2011 kol. 188–189.
- Marczewski M.: *Nowy człowiek – paradygmat pedagogiki pastoralnej*. W: *Jakiego człowieka chcemy wychować*. Red. W. Kubik. Kraków 2002 s. 51–87.
- Mazur P.: *Pedagogika pastoralna – stan badań*. „Ateneum Kapłańskie”. T. 151: 2008, nr 596 s. 141–147.
- Międzynarodowa Komisja Teologiczna: *Teologia dzisiaj. Perspektywy, zasady i kryteria*. Kraków 2012.
- Mierziński B.: *Teologia pastoralna czy teologia praktyczna. Spór o nazwę czy o koncepcję?*, „Ateneum Kapłańskie”. T. 144: 2005, nr 576 s. 224–233.
- Mikołajec J.: *Metody teologii pastoralnej*. „Ateneum Kapłańskie” T. 144: 2005 nr 576, s. 252–269.
- Mikołajec J.: *Problem metody teologii pastoralnej*. „Studia Pastoralne”. T. 1: 2005 s. 21–34.
- Niparko R.: *Jaka pedagogika na wydziałach katolickich?* „Teologia Praktyczna”. T. 3: 2002 s. 286–300.
- Piwowarski W.: *Eklezjologiczna koncepcja teologii pastoralnej*. W: F. Blachnicki. *Teologia pastoralna ogólna. Pisma pastoralne*. T. 1 cz. 1. Red. M. Marczewski, K. Misiaszek, R. Murawski. Warszawa 2013 s. 114–128.
- Piwowarski W.: *Perspektywa teologiczna a perspektywa socjologiczna w duszpasterstwie*. „Chrześcijanin w Świecie”. T. 26: 1973 s. 27–35.
- Półtorak K.: *Pedagogika pastoralna. Nowe inspiracje duszpasterskie*. „Teologia Praktyczna”. T. 2: 2001 s. 67–80.
- Przybecki A.: *Pojęcie modelu duszpasterstwa w teologii pastoralnej*. „Teologia Praktyczna”. T 9: 2008 s. 127–135.
- Przybyłowski J.: *Pedagogika pastoralna a funkcja wychowawcza Kościoła*. „Ateneum Kapłańskie”. T. 144: 2005 nr 577, s. 437–453.
- Przygoda W.: *Paradygmaty postępowania badawczego w teologii praktycznej*. W: *Metodologia teologii praktycznej*. Red. *Metodologia teologii praktycznej*. Kraków 2011 s. 97–113.
- Ritter R.: *Von der Religionssoziologie zur Seelsorge. Einführung in die Pastoralsoziologie*. Limburg 1968.
- Sakowicz T.: *Pedagogika religii*. EK T. 15, Lublin 2011 kol. 192–194.
- Szymczyk J.: *Socjologia*. EK T. 18, Lublin 2013 kol. 492–493.
- Święś K.: *Socjologia religii*. EK T. 18, Lublin 2013 kol. 496–497.
- Tomkiewicz A.: *Podstawy psychologiczne duszpasterstwa rodzin*. W: *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna*. Red. R. Kamiński, G. Pyżlak, J. Goleń. Lublin 2013 s. 132–143.
- Tomkiewicz A.: *Psychologia pastoralna*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski. Lublin 2006 s. 709–713.
- Tomkiewicz A.: *Psychologia pastoralna – kierunki, zadania, metody*. W: *Teologia pastoralna fundamentalna*. Red. R. Kamiński. Lublin 2000 s. 29–45.

Wielebski T., Tutak M. J.: *Diagnoza i prognoza jako narzędzie dialogu teologii pastoralnej z socjologią na przykładzie świętowania niedzieli i starzenia się społeczeństwa w Polsce*. „Teologia Praktyczna”. T. 11: 2010, s. 27–50.

Zdybicka J.: *Człowiek i religia*. Lublin 1993.

STRESZCZENIE

Meandry interdyscyplinarności teologii pastoralnej. Przyczynek do dyskusji

Dyskusja nad rozumieniem teologii pastoralnej oraz jej statusem metodologicznym trwa już od wielu lat. Do jej rozwoju przyczynił się także II Sobór Watykański, który zaferował nowe perspektywy jej rozwoju, nakreślił odnowione cele i sugerował odmienny styl i metody badań. Dlatego zagadnienie statusu metodologicznego teologii pastoralnej jest zagadnieniem aktualnym także dziś. Jego specyfikę wyznacza odwoływanie się w badaniach pastoralnych zarówno do źródeł teologicznych jak i pozateologicznych. Autorzy artykułu podejmują próbę określenia relacji teologii pastoralnej do jej nauk pomocniczych, próbując zarazem ukazać istotę psychologii pastoralnej, pedagogiki pastoralnej i socjologii pastoralnej. Opisują specyfikę interdyscyplinarnego uprawiania teologii pastoralnej, koncentrując się dziedzinach pozateologicznych. Proponują także pewne sugestie metodologiczne, które mają być punktem wyjścia do merytorycznej dyskusji i zaproponowania nowych rozwiązań.

Słowa kluczowe: teologia pastoralna, metoda naukowa, interdyscyplinarność, psychologia pastoralna, pedagogika pastoralna, socjologia pastoralna.

SUMMARY

Meanders of the Interdisciplinarity of Pastoral Theology. Contribution to a Discussion

The debates related to the understanding of pastoral theology are being held continuously. The Second Vatican Council has exceptionally contributed to this development, since its pastoral character led to offering prospects for setting new goals and for designing new style and methods of research. Therefore it is worth triggering off a reflection on the method of applying pastoral theology. It is of specific character, since it draws from two sources – both theological and non-theological.

The authors of this article have been inspired by the document issued by the International Theological Commission *Theology today: Perspectives, Principles and Criteria* (2012), which emphasizes the fact that the practical theology has greatly profited from being combined with sociology, psychology and pedagogy (No. 81). Therefore, they decided to attempt to specify the relationship between pastoral theology and these sciences. They ask whether pastoral psychology, pedagogy and sociology are sub-disciplines of pastoral theology, sub-fields of non-theological sciences or whether they are interdisciplinary sciences of theoretical and practical character, whose achievements are exploited in the process of creating theological models of the pastoral activity, comprising also the paths for it. Carrying out such considerations, the authors remind the essence and goals of pastoral theology, they stress its nature, which is both prescriptive and practical, presenting at the same time its methods. Furthermore, they discuss the specifics of practicing interdisciplinary pastoral theology, concentrating on the non-theological fields. Finally, they propose some theological suggestions, stipulating explicitly that they are not of the conclusive character and they are just supposed to initiate a substantive discussion aiming at formulating new solutions.

Keywords: pastoral theology, scientific method, interdisciplinarity, pastoral psychology, pastoral pedagogy, pastoral sociology,